

אתו רבים ומבטלי מחיצתא ב – מחיצה הנדרסת

מחיצה הנדרסת: הרעיון

א. תלמוד בבלי עירובין צב ע"א

משנה: גג גדול סמוך לקטן, הגדול מותר והקטן אסור. חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה.

גמרא: למה ליה למיתני תרתי?

- לרב קתני גג דומיא דחצר, מה חצר מנכרא מחיצתא [ולכן הגדולה מותרת], אף גג נמי [הגדולה מותרת אם] מנכרא מחיצתא.
- ולשמואל גג דומיא דחצר, מה חצר דקא דרסי לה רבים [ולכן הקטנה אסורה], אף גג נמי [הקטנה אסורה אם] דקא דרסי ליה רבים.

ב. תלמוד בבלי עירובין פט.-:

משנה: כל גגות העיר רשות אחת, ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו...

גמרא: "וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו" איתמר, רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו.

- במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי.
- כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות: רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, לא אמר גוד אסיק מחיצתא. ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו, דאמר גוד אסיק מחיצתא...
- אמר רב יוסף: לא שמיע לי הא שמעתא [שיטת שמואל].
- אמר ליה אביי: את אמרת ניהלן, ואהא אמרת ניהלן: "גג גדול הסמוך לקטן, הגדול מותר והקטן אסור", ואמרת לן עלה, אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שיש דירין על זה ודירין על זה, דהויא לה הא דקטן מחיצה נדרסת. אבל אין דירין על זה ועל זה, שניהן מותרין [דאמר' גוד אסיק מחיצתא אפי' אם אינן ניכרין].
- אמר ליה: אנא הכי אמרי לכו: לא שנו אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה, דגדול מישתרי בגיפופי, וקטן נפרץ במלואו. אבל אין מחיצה לא על זה ולא על זה, שניהן אסורין.
 - [א"ל אביי:] והא "דירין" אמרת לן!
- אי אמרי לכו "דירין", הכי אמרי לכו: לא שנו אלא שיש מחיצה ראויה לדירה על זה ומחיצה ראויה לדירה על זה, דגדול מישתרי בגיפופי וקטן נפרץ במלואו. אבל יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ואין ראויה לדירה על הקטן, אפילו קטן שרי לבני גדול. מאי טעמא? כיון דלא עבוד מחיצה, סלוקי סליקו נפשייהו מהכא, כהא דאמר רב נחמן "עשה סולם קבוע לגגו, הותר בכל הגגין כולן."

ג. תלמוד בבלי עירובין כב ע"ב

בעא מיניה רחבה מרבא: תל המתלקט עשרה מתוך ארבע, ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות הרבים או אין חייבין עליו?

- אליבא דרבנן לא תיבעי לך [דאינו רה"ר] - השתא ומה התם [בפסי ביראות] דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן?!
- כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה: מאי? התם הוא דניחא תשמישתיה, הכא הוא דלא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, או דילמא לא שנתא?
- אמר ליה: חייבין. [אמר ליה] ואפילו עולין לו בחבל? אמר ליה אין. [אמר ליה] ואפילו במעלות בית מרון? אמר ליה אין... תא שמע: "שבילי בית גילגול וכיוצא בהן רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. ואיזהו שבילי בית גילגול? אמרי דבי רבי ינאי כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין וירוך לפני סרדיוט."
- מני? אילימא רבנן, השתא ומה התם דניחא תשמישתא אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתא לא כל שכן?!
- אלא לאו רבי יהודה היא [וקאמר דהוי רשות היחיד]!
- אמר ליה שבילי בית גילגול קאמרת? יהושע אוהב ישראל היה, עמד ותיקן להם דרכים וסרטיא. כל היכא דניחא תשמישתא מסרה לרבים, כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד.

ד. תוספות מסכת עירובין דף כב עמוד ב

ואיזהו שבילי בית גילגול כו' - ואם תאמר, והא ע"כ שבילי בית גילגול היו מתלקטים עשרה מתוך ארבע הואיל והוי רשות היחיד לשבת, וא"כ מה צריך הכא לאתויי דר' ינאי?... ויש לומר דבעינן שלא יהא ניחא תשמישתיה שלא יהא עשוי כעין מדרגה, דלא תהוי מחיצתא נדרסת, דאמר בפרק כל גגות (לקמן ד' פט:) דלא הויא מחיצתא.

ה. בית הבחירה למאירי מסכת עירובין דף כו עמוד א

יש מפרשים במחיצה העשויה לנחת מחיצה רחבה העשויה להלך עליה לשמור הפרדס סביב סביב והרי היא מחיצה הנדרסת ומחיצה הנדרסת אינה מחיצה.

ו. חזון איש, מועד קח:ב

והנה תפשו בגמ' עיקר כדברי אביי, שהרי בתחלת הסוגיא אמרינן דרב ושמואל פליגי בזה, וכן לקמן צב. אמרינן לשמואל תנא גג דומיא דחצר הנדרסת, והיינו כאביי כמש"כ תוס' שם. ואע"ג דרב יוסף קאמר דלא אמר הכי, לא בא להכחיש לאביי, אלא פעמים היה רב יוסף נזכר אחר שהזכירו אביי, ופעמים לא נזכר, ורב יוסף אמר לו כאן שאינו נזכר אלא נדמה לו שאמר מלתא אחריתא, ומ"מ האמין לאביי. ולענין הלכה אפשר למנקט גם דברי רב יוסף שדבריו ג"כ הלכה, שאין זה סותר לדברי אביי.

מהי סברת "נדרסת"?

ז. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן פט

מחיצה העשויה בידי אדם בין דניחא תשמישת' בין דלא ניחא לעולם לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, ובידי שמים יש לחלק, היכא דניחא תשמישת' אתו רבים ומבטלי מחיצתא והיינו דגלי מדבר, משא"כ כשלא ניחא תשמישת' לא אתו רבים ומבטלי לי'... זכינן לדין דגשר שלנו שהוא רה"י גמור לא אתו רבים ומבטלים מחיצתא, אעפ"י דניחא תשמישת' ועשוי לכך מעיקרא. ולא תיקשי עלן ממ"ש תוס' שם ד"ה ואיזהו שבילי בית גלגול, וז"ל, "וי"ל דבעינן שלא יהי' ניחא תשמישת' שלא יהי' עשוי כעין מדרגה דלא תהוי כעין מחיצה נדרסת דפ' כל גגות פ"ט ע"ב דלא הוי מחיצתא" עכ"ל, הנה ההוא דפרק כל גגות סד"א דהש"ס הוא, ולא קאי רב יוסף במסקנא הכי יע"ש. והתוס' הכא לא כתבו כן אלא לר' יהודה, דס"ל אתו רבים ומבטלי מחיצה [העשויה בידי אדם], אבל לרבנן אפילו בניחא תשמישתיה פשוט הוא דלא מבטלי מחיצתא בשום אופן:

ח. ר' בן ציון ב"ר אריה ליב, שערי ציון ד:ב:ג

ואם הלכה כלישנא בתרא הא זה סתירה ללישנא קמא, דהא רב יוסף מכחיש לאביי והשיב לו דלא קאמר ליה הכי, וכיון דהלכה כלישנא בתרא ממילא הא דמחיצה נדרסת נופל לגמרי דלא קאמר כלל שמואל הכי.

ט. רשב"א, עבודת הקודש בית נתיבות שער ג

(רנ) פעמים שבעל הגג אסור להוציא כלי ביתו לגגו ואחרים מותרים בו, אפילו בכלים ששבתו בתוך ביתם. כיצד? אחד מבני גגין שעשה סולם קבוע לגגו, ובעלי שאר הגגין לא עשו כן לגגם, הרי זה שעשה סולם לגגו מותר בכולן כמטלטל מביתו לגגו, ובעלי הגגין אסורין, שכל שזה עושה סולם קבוע ובעלי שאר הגגין לא חששו לעשות כן סלקו דעתם מתשמיש גגותיהם והניחום לזה. עשו כל אחד סולם קבוע לגגו, כל אחד מותר בשלו ואסור בשל חבירו.

י. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רעא:ה

ומה שרצה כבודו ללמוד משם דבאינה ניכרת אתי רבים ומבטלי מחיצתא, איני יודע מה ענין נדרס לביטול רבים, בגג גדול סמוך לקטן אין רבים בגגים! אלמא נדרסת אין ענין לביטול רבים...

יא. משנה עירובין ז:ג-ד (עח:)

חריץ שבין שתי חצירות, עמוק עשרה ורוחב ארבע, מערבין שנים ואין מערבין אחד, אפילו מלא קש או תבן. מלא עפר או צרורות, מערבין אחד ואין מערבין שנים: נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים, וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו, מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד. פחות מכאן מערבין שנים ואין מערבין אחד:

יב. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת עירובין פרק א:א

ר' יעקב בר אחא ר' יוסה בשם ר' יוחנן עושה חריץ על פתח המבוי עמוק י' ורחב ד' ומתיר המבוי, בין מבפנים בין מבחוץ, והוא שיהא בתוך ג' לכותלי המבוי.

יג. ר' בן ציון ב"ר אריה ליב, שערי ציון ד:א:א

ומאוד לפלא - אטו החריץ הוי המחיצה? רק הגיפופים הנשארים מן החריץ המה הוי מחיצה, כמו תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה ואמרינן בהו גוד אסיק מחיצתא, וא"כ הא התל הנשאר מן החריץ הוי קרקע עולם, והוי מחיצה בידי שמים דנשארים מאליהם, ואמרינן ביה אתי רבים ומבטלי מחיצתא.

יד. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן מב

ותדע שכן הוא שהרי בסי' שע"ב במג"א ס"ק כ"ט כתב שאם מיעט רוחב החריץ בלוח שהושיבו באורך החריץ ביותר מי' אמות אין מערבין שנים ע"ש במג"א, וכי שם מיירי בחריץ שנעשה בידי שמים?

ועוד הרי בשם הרמב"ם כתב כן וכן הוא באמת ברמב"ם בפ"ג מעירובין הלכה י"ב, והרמב"ם לא הזכיר חילוק כלל בין מחיצה העשויה בידי אדם ובין מחיצה עשויה בידי שמים.
ועוד שבסי' שע"ג במגן אברהם ס"ק ב' כתב כן בשם הרשב"א ושם איירי בגזוזטראות דודאי נעשין בידי אדם.

טו. שו"ת חלקת יעקב אורח חיים סימן קעד

והגאון מטארני באמרי יושר סי' ק"ב רוצה להסביר שם דטעמא דמחיצה הנדרסת הוא לא משום אתי רבים ומבטלי מחיצתא, רק משום פירצה, ויצא לחלק שם בין מחיצת צוה"פ אף על גב דרבים דרסי, לא מקרי פירצה בשביל זה, אבל היכא שהמחיצה היא משום גוד אסיק, אם רבים דרסי במקום ההוא נקרא פירצה, אבל לפע"ד לא זכיתי להבין הסברא, וכל דברי התשובה בשם לא זכיתי להבין, ויש לדחותם לפע"ד אחת לאחת, ולא אאריך בזה. רק מה שנראה לפע"ד לומר דבר חדש בטעמא דשמואל...

טז. שו"ע אורח חיים שסג:כט

מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחר כלה לאשפה של רבים, אין צריך כלום; שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות ואין חוששין שמא יעלה הים שירטון.

יז. משנה ברורה סימן שסג:קיה

אכן כשראש אחד מן המבוי כלה לנהר ויש גשר עליו שמהלכין בו רבים לעבר השני משמע מכמה אחרונים דע"י הגשר מתבטל המחיצה וצריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

יח. שער הציון סימן שסג ס"ק צה

הנה מתוספת שבת, וכן מפרי מגדים במשבצות זהב סעיף קטן כ, משמע דוקא כשהגשר רחב יותר מעשר אמות דאז חשיב כפרצה, אבל בפחות מזה אין צריך שום תקון דהוי לה כפתח. אבל מדברי הנודע ביהודה סימן מ"ב משמע דסבירא לה דאפילו הגשר רחב רק ארבעה טפחים גם כן צריך תקון במקום הזה, [עיין בספר נזר ישראל], וכן דעת החיי אדם בכלל ע"א בהדיא, עיין שם בנשמת אדם:

יט. שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן צז:יא

ועדין נשאר לעורר בדבר הפרצות שנעשים ע"י הגשרים, ודעת מרן הח"ס סי' פ"ט להקל בזה, איברא הגאון אמרי יושר ח"א סי' ב' האריך להוכיח לאיסור בלי תיקון צוה"פ מטעם מחיצות שאינם ניכרות ומטעם מחיצה הנדרסת, עיין ש"ס עירובין פ"ט ע"א ועוד, וכדעת הנו"ב סי' מ"ב (והוא החמיר אפילו בפרצה פחות מעשר) ואעפ"י שהרבה אחרונים רוצים לישב דעת המקילים כמש"כ כב' בני בתשובתו סי' ד'. מכ"מ אני אחרי אחרון בא הגאון חזון איש בספרו עירובין סי' ק"ח בסוף הסימן וז"ל מסקנא דמילתא (אחרי שחולק באריכות על ס' שערי ציון) חלילה לעשות שום סניף להקל מדברי הש"צ כי אין מקום לפקפק על הוראת האוסרין, ועיין ג"כ בשערי הציון במ"ב סי' שס"ג אות צ"ה, ועכ"פ אפשר לתקן צוה"פ כהלכה.

כ. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן פט

ואף על גב דבפרק חלון ע"ח ע"ב בנסר על החריץ אם הוא רחב ד' טפחים נעשה כפתח מפני שעשוי לילך עליו מחצר לחצר, מכ"ש הכא שעשוי לילך עלי' משדה לעיר, גם זה אינו קשה, התם הפתח הי' גורם הפסד בעירובי החצר והנסר נמי כפתח דמי, משא"כ הכא אילו הי' כאן פתח פתוח לשדה ולר"ה לא הי' שום הפסד אם הי' הפתח עשוי כדינה בצורתה, אף על גב דיוצאים ונכנסים כל היום רוכבי הרכש ועוברי מעברה במרכבה, בכל זה לא הי' הפסד כיון שצורת השער או הפתח מפסיק בין הר"ה לרה"י, וה"נ התל שהוא רה"י גמור מן התורה מפסיק ונעשה פתח בין הרשויות אין הפסד מן העוברים ושבים עלי' כיון דלא מבטלי מחיצה, כל זה נ"ל ברור בעזה"י בלי שום פקפוק.